MOJA DUGINA OBITELJ

Projekt financira Europska unija u okviru programa IPA, komponenta Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija za 2012. godinu.

safu
SREDIŠNJA AGENCIJA ZA FINANCIRANJE I UGOVARANJE

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

ZAGREB PRIDE

RODA
roditelji u akciji

MOJA DUGINA OBITELJ

O PROJEKTU KALEIDOSKOP

NAZIV PROJEKTA:
KALEIDOSKOP - unapređenje prava djece u različitim obiteljima za tolerantnije i raznovrsno društvo

Projekt financira Europska unija u okviru programa IPA, komponenta Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija za 2012. godinu. Projekt je ugovoren u sklopu EU programa dodjele bespovratnih sredstava IPA 2012 Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za osiguravanje djelotvorne provedbe standarda EU u ostvarenju ljudskih prava. Ugovorna tijela su Ured za udruge i Središnja agencija za financiranje i ugovaranje.

VRIJEDNOST PROJEKTA:
Ukupna vrijednost projekta je 157.430,00 eura, a Europska unija financira 149.558,50 eura, što iznosi 95% ukupne vrijednosti projekta.

PROJEKT PROVODI: Roditelji u akciji – Roda

PARTNERI NA PROJEKTU:
ADOPTA – Udruga za potporu posvajanju
LET – Udruga za unapređenje kvalitete življenja

SURADNICI NA PROJEKTU: Zagreb Pride

VRIJEME PROVEDBE: 4.11.2015. – 4.5.2017.

MJESTO PROVEDBE: Republika Hrvatska

KONTAKT: roda@roda.hr

Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost udruge Roditelji u akciji - Roda.

KALEIDOSKOP

unapređenje prava djece u različitim obiteljima za tolerantno društvo

OPĆI CILJ PROJEKTA

Unaprijediti zaštitu ljudskih prava jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji i životnih partnerstava s djecom i njihov pristup njihovim pravima.

SPECIFIČNI CILJEVI PROJEKTA

- Osigurati primjenu ljudskih prava jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji te životnih partnerstava s djecom kroz zagovaračke akcije usmjerene jačanju međusektorske suradnje OCD-ova, javne uprave i relevantnih institucija.
- Povećati pristup zakonskim i socijalnim pravima jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji te životnih partnerstava s djecom kroz obrazovanje, podršku i osnaživanje.
- Povećati svijest građana, jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji, životnih partnerstava s djecom, javnih institucija i OCD-ova o pravima i potrebama djece u različitim obiteljima, kroz jačanje kapaciteta i javne kampanje.

AKTIVNOSTI PROJEKTA

- Zagovaranje poboljšanja prava djece u različitim obiteljima kroz razvoj preporuka za njihovo primjenjivanje.
- Izgradnja kapaciteta volontera, organizacija civilnog društva i javnih institucija usmjerenih na poboljšanje prava djece u različitim obiteljima putem programa obuke "Sve obitelji su jednake u svojoj različitosti".
- Edukacija i podrška jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji te životnih partnerstava s djecom u zaštiti i ostvarivanju njihovih prava.
- Podizanje svijesti o ljudskim pravima jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji te životnih partnerstava s djecom putem javnih kampanja.

MOJA DUGINA OBITELJ

Ovo je vodič za sve roditelje koji razmišljaju kako, kada i zašto razgovarati s djetetom o svojoj obitelji, o načinu na koji je nastala i kako funkcionira. Trudit ćemo se približiti vam teme važne svakomu djetetu i obitelji te se nadamo da ćete ovdje pronaći odgovore na neka od svojih pitanja i nedoumica.

Obitelj je okruženje u kojemu polažemo temelje za daljnji život. U njoj učimo o sebi i drugima, počinjemo razumijevati način na koji mi, naša obitelj, okruženje i svijet funkcioniraju. Način na koji živimo u svojim obiteljima te vrijednosti za koje se zalažemo ponekad nisu istovjetni onima u našemu okruženju, pa se naša djeca mogu naći u raskoraku razumijevanja te različitosti. Stoga je važno da razgovaramo s djecom o svim važnim i nevažnim stvarima i idejama. A ponajviše o onim posebnim, po kojima se razlikujemo od drugih, koje je nama, djetetu, ali i okolini teže razumjeti ili prihvatiti.

Vodič *Moja dugina obitelj* nastao je kako bi prikazao što to LGBTIQ obitelji čini tako posebnima i zašto je važno o tome razgovarati. Namjera mu je osnažiti vas roditelje za česte i otvorene razgovore o temama kojih se ponekad sami bojite ili zbog kojih se osjećate nesigurnima.

Vodič je podijeljen u nekoliko cjelina. Kako biste se lakše snašli, zavirite u ovaj kratak pregled tema o kojima ćete moći čitati više u nastavku:

O OBITELJIMA 6

O duginim obiteljima 7

ZAŠTO SU OBITELJSKI RAZGOVORI VAŽNI 10

O identitetu 10

O identitetu djeteta iz dugine obitelji 11

O povjerenju 12

Što pomaže razvoju bliskih odnosa i povjerenja u obitelji? 13

ZAŠTO JE VAŽNO RAZGOVARATI S DJETETOM O DUGINIM OBITELJIMA? 14

NAČELA RAZGOVORA 16

SMJERNICE ZA RAZGOVOR 17

KAKO I KADA RAZGOVARATI S DJETETOM O DUGINIM OBITELJIMA? 20

Kako razgovarati? 22

Kada što reći? 23

DODATNI SAVJETI 29

Što još može pomoći? 29

Što kada se dijete teško nosi s pripadanjem duginoj obitelji? 32

ZA KRAJ... 33

O OBITELJIMA

Neke su obitelji male, neke velike, neke su biološke, neke nastaju posvajanjem, u nekim su obiteljima dvije mame, u nekima dva tate, a u nekima je samo jedan roditelj. Postoje obitelji čiji roditelji više ne žive zajedno ili su zasnovali nove obitelji. Neke obitelji imaju puno djece, neke nemaju nijedno, u nekima članovi sliče jedni drugima, a u nekima se razlikuju.

Kakve god bile, obitelji su zajednice kojima pripadamo, u kojima rastemo, učimo, volimo, iz kojih putujemo, u koje se vraćamo. Za obitelj smo vezani zauvijek - i kada smo sretni i kada smo tužni, kada griješimo, kada padamo i kada se ponovno uzdižemo.

Biti član neke obitelji određuje način na koji odrastamo, gradimo odnose, privrženost, povjerenje, određuje u što vjerujemo, kako se odnosimo prema sebi i prema drugima, kako reagiramo na zahtjeve okoline i kako se nosimo s izazovima. One nam pomažu da stvorimo sustav vrijednosti, ugrađuju u nas osjećaj pripadanja, uče nas o prošlosti i očekivanju budućnosti. Obitelji u kojima odrastamo temelji su na kojima gradimo samostalan život i često određuju obrasce po kojima stvaramo svoje buduće obitelji.

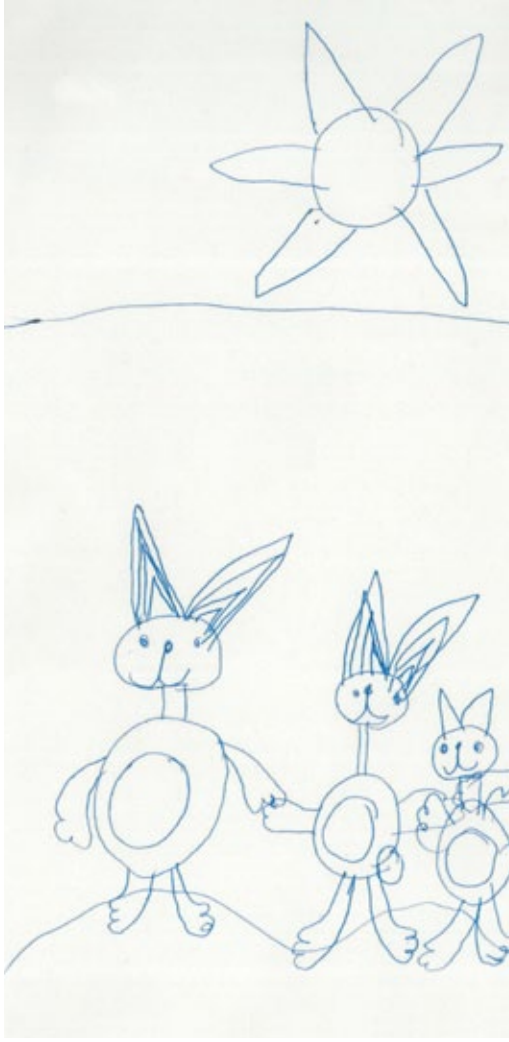

O DUGINIM OBITELJIMA

Pod zajedničkim imenom *dugine obitelji* ubrajaju se sve majke lezbijke udomiteljice, majke lezbijke posvojiteljice, gej očevi, istospolna i istorodna partnerstva s djecom, LGBTIQ zajednice koje planiraju djecu te samohrane (i LGBTIQ) roditeljice i roditelji.

LGBTIQ roditelji i roditeljice u Republici Hrvatskoj pravno su diskriminirani u odnosu na roditelje različitoga spola. Istorodnim parovima, životnim partnerima ili partnericama u Hrvatskoj onemogućeno je pravo na zajedničko posvojenje djece. Nije moguće posvojiti ni dijete partnera ili partnerice. Zakon o životnome partnerstvu zabranjuje diskriminaciju životnih partnerica i partnera u pogledu obveza, prava ili povlastica koje se odnose na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu. Stoga žena koja je u životnome partnerstvu i ima dijagnosticiranu neplodnost, ipak je može liječiti medicinski potpomognutom oplodnjom i tako postati majkom. Unatoč brojnim zakonskim preprekama duginih je obitelji u Hrvatskoj sve više, baš kao i u ostatku svijeta.

> ***Ono što je karakteristično za dugine obitelji jest mnoštvo kombinacija i različitost konteksta iz kojih nastaju.***

Dugine obitelji mogu činiti roditelji i roditeljice istoga spola ili roda čija djeca dolaze iz prethodne heteroseksualne veze ili braka, posvojena djeca i djeca začeta medicinski potpomognutom oplodnjom. Samim time povijest LGBTIQ obitelji bitno se razlikuje od povijesti većine drugih obitelji, što samo po sebi može biti izazovno u izgradnji identiteta djeteta. Odnedavno u Hrvatskoj postoje i grupe

koje okupljaju LGBTIQ roditelje i roditeljice kako bi razmijenili svoja iskustva vezana uz LGBTIQ roditeljstvo, planiranje obitelji i odgoj djece. U kontaktu je s LGBTIQ roditeljima i roditeljicama i Zagreb Pride koji radi na zagovaranju proširenja roditeljskih prava te je udruga kojoj se LGBTIQ roditelji mogu obratiti u vezi sa svojim problemima. Iako sva istraživanja pokazuju da su djeca odrasla u duginim obiteljima psihološki i socijalno dobro prilagođeni pojedinci,[1] uz izgradnju vlastitoga identiteta ta se djeca kontinuirano moraju boriti s društvenom stigmatizacijom svojih obitelji. Stoga je iznimno važno da im roditelji od najranije dobi pružaju dodatnu podršku u procesima odrastanja, što često podrazumijeva i pripremu na moguće negativne reakcije okoline.

> ***Dugine su obitelji po mnogo čemu slične drugima, a po nekim su stvarima posebne.***

EMOCIONALNI SVIJET DJETETA IZRAVNO JE ODREĐEN NJEGOVOM OBITELJI. TEK KADA OSJETI DA S ČLANOVIMA OBITELJI MOŽE O SVEMU OTVORENO RAZGOVARATI, DIJETE SE MOŽE POČETI PRIPREMATI ZA IZAZOVE KOJI BI MOGLI DOĆI IZ OKOLINE.

Djeca duginih obitelji koja žive u Hrvatskoj najčešće su začeta unutar heteroseksualne veze jednoga od partnera ili jedne od partnerica ili su pak začeta procesom medicinski potpomognute oplodnje uz pomoć poznatoga ili nepoznatoga donatora. Stoga je razgovor o specifičnostima dugine obitelji puno više od razgovora o spolnoj orijentaciji roditelja. To je ujedno razgovor o povijesti, porijeklu i životu djeteta, njegovim biološkim roditeljima, baš kao i o budućnosti njegove obitelji odnosno budućnosti koju gradi sa svojim roditeljima istoga spola ili roda. To je ujedno i razgovor o okolini koja često na sve to ne gleda blagonaklono.

[1] *Popis znanstvenih istraživanja na temu odrastanja u duginim obiteljima nalazi se na kraju brošure.*

Prema UNICEF-ovoj Konvenciji o pravima djeteta sva djeca imaju pravo na:

- Život, svoje ime, nacionalnost i identitet.
- Život s roditeljima.
- Izražavanje svojega mišljenja koje roditelji i odrasli trebaju prihvatiti i saslušati.
- Otkrivanje stvari i dijeljenje mišljenja s ostalima - govoreći, crtajući, pišući ili na bilo koji način koji ne šteti drugima.
- Izbor vjere i uvjerenja.
- Izbor prijatelja, pridruživanje kakvoj grupi ili njezino osnivanje, sve dok to nije na štetu ostalih.
- Privatnost.
- Informacije s radija, interneta, iz novina, knjiga ili drugih izvora o svemu što je važno za dobrobit djeteta: Odrasli bi se trebali pobrinuti za to da te informacije ne naškode djeci te bi im ih trebali pomoći pronaći i razumjeti.
- Poznavanje svih svojih prava: Odrasli bi trebali poznavati prava djece te pomoći i djeci da što više saznaju o njima.
- Zaštitu od povrede i maltretiranja, kako tjelesnoga, tako i psihičkoga.

ZAŠTO SU OBITELJSKI RAZGOVORI VAŽNI?

Obitelj je okruženje u kojemu polažemo temelje za daljnji život. Važno je što mislimo, kako živimo te kako se ponašamo jedni prema drugima u obitelji, ali i prema okolini, baš kao i način na koji se okupljamo i razilazimo. Svako će dijete puno usvojiti iz primjera koje mu dajemo svojim ponašanjem, stavovima i sustavom vrijednosti.

Djeca koja odrastaju u obiteljima koje se po bilo čemu razlikuju od drugih u svojoj okolini svjesna su te razlike. Ignoriranje tih razlika zbog vlastitih stavova o jednakosti i pravima, osjećaja nelagode, potrebe za zaštitom privatnosti ili vjerovanja da ta razlika nije važna jest roditeljev, a ne djetetov izbor.

KROZ RAZGOVOR DJECA:

- Bolje razumiju svoju obitelj, sebe i svijet.
- Grade pozitivan osobni identitet i identitet svoje obitelji.
- Lakše razumiju reakcije okoline i spremnija su na njih.

O IDENTITETU

Identitet je osobni doživljaj samoga sebe. Svi ga mi imamo već od rođenja i polako nas određuje (u mlađoj dobi) ili ga pak postajemo svjesni i aktivno ga formiramo (u adolescenciji i tijekom života). Identitet možemo jednostavnije objasniti postavimo li si pitanje *Tko sam ja?* Svim odgovorima na ovo pitanje imenujemo dio svojega identiteta.

Svatko od nas gradi svoj identitet iskustvom i odnosima sa značajnim ljudima, najčešće roditeljima, članovima obitelji, a poslije s prijateljima i širom okolinom. Sve te interakcije odredit će nekoliko vrsta našega identiteta:

- Individualni
  Odgovara na pitanje *Tko sam i što sam ja*?

- Socijalni
  Pod njim se podrazumijevaju uloge i statusi definirani društvom.

- Kolektivni
  Pod njim se podrazumijeva svjesnost pripadanja nacionanoj, etničkoj ili kakvoj drugoj skupini.

POKUŠAJTE SAMI!

JA SAM ....

KĆI, SIN, MAJKA, DJED...,

UČENIK, LIJEČNIK, KUHAR...,

DOBAR, MARLJIV, TVRDOGLAV, ZNATIŽELJAN...

O IDENTITETU DJETETA IZ DUGINE OBITELJI

Potraga i izgradnja identiteta kod djece iz duginih obitelji nešto su složenije od onih kod djece u drugim obiteljima. **Obiteljski identitet ne mora se nužno temeljiti na biološkoj (krvnoj/genetskoj) povezanosti članova i članica obitelji odnosno s biološkim su podrijetlom često u vezi razni gubitci, nedostatak informacija, kao i poneki negativni stavovi okoline**. U slučaju duginih obitelji to znači odrastanje uz roditelje koji su, baš kao i njihova djeca, često meta homofobnih ispada okoline. Sve to može zbunjivati dijete i otežati mu izgradnju vlastitoga identiteta.

POZNAVANJE ČINJENICA O SEBI (U SLUČAJU POSVOJENJA I MEDICINSKI POTPOMOGNUTE OPLODNJE) I O RODITELJIMA/SKRBNICIMA POMOĆI ĆE DJETETU DA SE UPOZNA, DA PRIHVATI I INTEGRIRA SVOJ IDENTITET TE DA RAZVIJE ZDRAVU SLIKU O SEBI.

Djeca se mogu pitati: Zašto ja imam dvije mame/dva tate, a druga djeca jednu/jednoga odnosno mamu i tatu? Zašto se razlikujem od druge djece? Tko su moji pravi roditelji? Zašto ne živim s pravim roditeljima? Jesam li i ja LGBTIQ osoba? Je li moja obitelj normalna? Trebam li tajiti da mi je majka lezbijka?...

Spremnost roditelja da razgovaraju s djetetom pomaže integraciji različitih dijelova djetetova identiteta. S druge strane oklijevanje ili nespremnost roditelja te poruka da je djetetovo porijeklo tajna, nešto čega se treba sramiti ili to kriti, dovode dijete do pitanja: *Ako je moje porijeklo tajna, što to o meni govori?*

O POVJERENJU

Način na koji razgovaramo o svemu što se u obitelji događa ili o tome kako su obitelji nastale važan je za djetetovo stvaranje cjelovite slike o sebi. To su razgovori koji se ponavljaju tijekom godina i koji se, ovisno o djetetovoj dobi, vode na različite načine. Roditelji bi trebali biti ti koji će djetetu pomoći da upozna i prihvati istinu o svojoj obitelji i povijesti, kao i emocije koje istina u njemu izaziva, čak i kada je teška i okrutna.

Ako to ne učine roditelji kojima djeca vjeruju ili uče vjerovati, ostaje prazan prostor koji mogu popuniti dječja mašta, priče pa čak i uvrede druge djece, što ostavlja puno teže posljedice. Važno je naučiti djecu da dio njihove prošlosti, baš kao i sadašnjosti, može biti bolan i težak, ali da ona nisu za to odgovorna.

ŠTO POMAŽE RAZVOJU BLISKIH ODNOSA I POVJERENJA U OBITELJI?

- Dosljedno pokazivanje da vam je dijete važna osoba u životu
  Bezuvjetna ljubav prema djetetu pozitivno doprinosi njegovu viđenju sebe.

- Iniciranje razgovora o LGBTIQ odnosima u svojemu domu
  Ne možete utjecati na to kada će se i gdje će se tema o LGBTIQ vezama pojaviti, ali možete pripremiti i dijete i sebe na pitanja koja dolaze iz okoline.

- Istina prilagođena dobi djeteta
  Važno je ne uskraćivati informacije djetetu.

- Slušanje djetetovih pitanja i odgovaranje na njih
  Djeca će postaviti samo ona pitanja za koja osjećaju da su dopuštena, stoga je važno da roditelji djetetu daju do znanja da je u redu pričati o svemu što ga zanima.

- Davanje pozitivnoga primjera iskazivanja emocija
  Naučite dijete kako na prihvatljiv način artikulirati i iskazati svoje emocije i brige.

- Briga o osjetljivim trenutcima
  Budite pažljivi za vrijeme rođendana ili blagdana jer za dijete to mogu biti i teški dani.

- Pravo na povjerljivost podataka
  Dok je dijete malo, roditelji imaju odgovornost sačuvati njegovu životnu i obiteljsku priču. Kada odraste, mlada će osoba odlučivati o tome na koji način i u kojoj mjeri želi dijeliti informacije o svojoj intimi.

ZAŠTO JE VAŽNO RAZGOVARATI S DJETETOM O DUGINIM OBITELJIMA?

Svako dijete ima potrebu i pravo znati istinu o sebi, svojim korijenima i obitelji. Istina je važna i zbog potrebe za sigurnošću, pripadanjem, izgradnjom obiteljskih vrijednosti i običaja te vlastitoga identiteta - kao člana obitelji, pripadnika šire zajednice i cijeloga svijeta.

Djeca žele razumjeti kako su postala dijelom neke obitelji, što se događalo u njihovoj prošlosti te što mogu očekivati u budućnosti. Pritom imaju pravo na iskrene i istinite informacije te na otvorene razgovore primjerene svojoj dobi, a roditelji su ti koji bi im ih trebali omogućiti. Na taj način djeca uče prihvatiti i razumjeti sebe, ali i druge. Tako im pružamo i sigurne temelje za ulazak u svijet različitosti.

Razgovor s djetetom o duginoj obitelji važan je i zato što:

- Dijete ima pravo na informaciju o sebi, svojoj povijesti i svojoj obitelji.
- Razgovorom mu pomažemo graditi cjelovit identitet.
- Razgovorom mu omogućujemo da prepozna i izrazi svoje emocije na siguran način i u pouzdanome okruženju.
- Roditelj mu bolje od drugih može objasniti sve što se dogodilo.
- Dijete od roditelja treba dobiti sigurnost u ljubav i u trajnost obiteljske veze.
- Dijete mora znati da je komunikacija s roditeljima otvorena i da uvijek može pitati što ga zanima.
- Razgovorom dijete gradi povjerenje u roditelje.
- Razgovorom se obitelj zbližava.

NAČELA RAZGOVORA

U razgovoru s djecom ne postoje točni i netočni odgovori na njihova pitanja jer svaka je obitelj, kao i dijete, drugačija. Važni su način na koji s djetetom razgovaramo, koristimo li pozitivan i afirmativan rječnik te prihvaćamo li različitosti i na koji im način pristupamo. Ponekad je puno važnije kakvi su nam govor tijela i unutarnji stav nego ono što smo odlučili reći djetetu.

Uz sve to treba voditi brigu o dobi djeteta, razvojnome razdoblju i u skladu s time o količini informacija koje dijete može primiti i razumjeti, a da ga to ne optereti ili da ne stvori osjećaj krivnje i odgovornosti.

DJECA KOJA SU OD NAJRANIJE DOBI MOGLA S RODITELJIMA OTVORENO RAZGOVARATI O TEŠKIM OBITELJSKIM TEMAMA KAŽU KAKO IM JE UPRAVO TO PRUŽILO OSJEĆAJ DA SU ŽELJENA, VOLJENA I PRIHVAĆENA. RANO JE DJETINJSTVO DOBRO VRIJEME ZA PRVE RAZGOVORE KOJI ĆE POSTAJATI SVE SLOŽENIJI KAKO DIJETE SAZRIJEVA.

SMJERNICE ZA RAZGOVOR

Svako je dijete drugačije, ali postoji nekoliko smjernica koje mogu pomoći u razgovoru o LGBTIQ roditeljstvu u svakoj obitelji.

OSNOVA JE SVEGA DA POSLUŠATE (I ČUJETE) SVOJE DIJETE, SAZNATE ŠTO MU ZAISTA TREBA I TO MU PRUŽITE. DAJTE MU ONO ŠTO TREBA, A NE ONO ŠTO JE VAMA POTREBNO.

1. **Razgovarajte o svojoj duginoj obitelji od djetetove najranije dobi odnosno od trenutka kada dijete dođe u obitelj, tj. kada postanete dugina obitelj.** Na taj način dijete prihvaća LGBTIQ odnose, rječnik i svoju duginu obitelj kao sastavni i prirodni dio svojega života.

   Prije nego što priču ispričate djetetu, vježbajte je u sebi i zamišljajte što bi vas sve dijete moglo pitati. Tako ćete izbjeći neugodnu šutnju, ali i pronaći najbolji način na koji vaše dijete može razumjeti svoju priču.

2. **Razgovore prilagodite djetetovoj dobi.** U ranijoj dobi na početku razgovora mogu pomoći slikovnice, crtani filmovi ili pričanje priča. Važno je da način izražavanja bude prilagođen djetetu.

   Informacije koje dajete djetetu u početku ne trebaju biti potpune, ali ne smiju biti neistinite.

3. **Iskrenost i istina su ključni.** Priča o obitelji dio je djetetova identiteta. Prilagođavanje priče djetetovoj dobi nipošto ne znači da je smijete mijenjati, dodavati nepoznate detalje ili je uljepšavati neistinama. Bolje je reći da što ne znate nego lagati.

Trebamo pomoći djetetu da se nosi s emocijama koje priča o njegovoj obitelji može u njemu izazvati.

4. **Razgovarajte često.** Važno je stvoriti osjećaj otvorenosti i spremnosti za razgovor kada god to dijete poželi ili zatreba. Ponavljanje razgovora pomaže djetetu da sve bolje razumije i prihvati. Neke će teme djetetu biti zanimljive i emotivno prihvatljive u prvome razgovoru, dok će mu za prihvaćanje drugih tema trebati godine.

Razgovarajte o aktualnim temama i o temama koje su djetetu važne. Primjerice, kada dijete pođe u školu, možete razgovarati o različitostima i osjećajima u vezi s time, o prijateljstvima, odnosima, prihvaćanju i odbacivanju.

5. **Ako dijete ne započinje razgovor i ništa ne pita, ne znači da je nezainteresirano.** Pronađite način da stvorite situaciju za razgovor. Dijete se može informirati o LGBTIQ odnosima i vezama te o duginim obiteljima iz razgovora u kojima ne sudjeluje izravno. Djeca se često zainteresiraju za neku temu kada se govori o drugima.

Ponekad je dobro otvoreno pitati dijete – "Zanima li te nešto o gej/istorodnim/istospolnim vezama?"

6. **Pomozite djetetu da izrazi svoje osjećaje.** Djeca ponekad ne znaju što im se događa, ne znaju prepoznati svoje osjećaje i reći što ih je prouzrokovalo. Pomozite im da imenuju svoje osjećaje i da ih izraze. Maloj će djeci to biti lakše kroz crtanje, igranje s lutkama ili oblikovanje gline, a starijoj će djeci pomoći pričanje vlastite priče, pisanje dnevnika ili razgovori sa stručnim osobama.

7. **Podrška je iznimno važna kako za život u obitelji tako i za život do dolaska u obitelj.** Ako je dijete posvojeno nešto starije ili je ranije živjelo s heteroseksualnim roditeljima te se sjeća toga razdoblja, važno je i tom dijelu djetetova života dati na značaju. Izbjegavanje razgovora o događajima iz djetetova života prije promjena u obitelji, bez obzira na to jesu li ugodne ili neugodne, ne znači da će one nestati.

Neprihvaćanje ili ignoriranje djetetove priče može kod njega stvoriti zbunjenost, podvojenost i sram.

8. **Pravo na privatnost informacija.** Priča o duginoj obitelji djetetova je intimna priča. Dok je dijete malo, roditelji su ti koji postavljaju granice i vodeći brigu o djetetu, odlučuju koliko informacija žele dijeliti i s kime. Kasnije dijete informacije o sebi može dijeliti kako ono odluči. Važno je naučiti kako odgovarati na pitanja i komentare okoline te tomu podučiti i dijete.

Pitanja okoline ne moraju biti zlonamjerna, ali ako prelaze vaše granice, na njih ne trebate odgovarati. U redu je reći da je to djetetova i vaša osobna stvar.

Neka od čestih pitanja na koja se treba pripremiti:

Predškolska dob: Odakle sam došao? Jesam li bio u tvojemu trbuhu? U čijemu sam trbuhu bio? Zašto imam dvije mame/dva oca, a ne mamu i tatu? Zašto nemam mamu/tatu?

Školska dob: Zašto se moja obitelj razlikuje od drugih? Koja je moja mama prava mama/Koji je tata moj pravi tata? Jesam li drugačiji/drugačija od druge djece?

Adolescencija: Zašto se to moralo dogoditi baš meni? Zašto nemam normalnu obitelj? Zašto su moji roditelji gej? Hoću li i ja biti gej? Kako bi moj život izgledao da imam heteroseksualne roditelje?

KAKO I KADA RAZGOVARATI S DJETETOM?

Prije ili kasnije svaki će gej i lezbijski roditelj morati napraviti *coming out* prema svojemu djetetu. Pritom se ne radi o jednome ozbiljnome razgovoru koji treba obaviti, nego o dugotrajnome procesu koji čini puno sitnih situacija, sporednih, možda naizgled nevažnih razgovora i događaja. Ipak, idealno bi bilo o ovoj temi s djetetom razgovarati prije nego što ono krene u školu kako bi bilo što spremnije na izazove koje će mu nova sredina donijeti.

COMING OUT

Proces kojim LGBTIQ osobe spoznaju i otkrivaju svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet naziva se *coming out* (u žargonu outanje, outati se). Uz to tim se terminom naziva i čin razgovora o seksualnome i/ili rodnome identitetu. *Coming out* čine različiti procesi odnosno situacije u životu lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i transpolnih osoba. To je složen proces koji obuhvaća unutarnju i vanjsku sferu života pojedinca. Traje tijekom cijeloga života i proteže se kroz njegove različite sfere.

Kao što se roditelj *outa* djetetu, na isti će način dijete to morati učiniti pred svojom okolinom. Baš kao roditelji i dijete će se zbog njihove seksualne orijentacije morati susresti sa strahom od odbacivanja, diskriminacije, marginalizacije, možda čak i s nasiljem od strane okoline. U takvoj situaciji način i argumenti kojima se roditelj koristi u otkrivanju svoje seksualne orijentacije i/ili rodnoga identiteta mogu djetetu biti od velike pomoći, pogotovo u situacijama kada želi braniti sebe i svoju obitelj.

NE POSTOJI PRAVI TRENUTAK

Čekate li pravi trenutak da započnete ovaj pomalo neugodan razgovor, najvjerojatnije ga nećete ni dočekati. Ne postoji pravi trenutak kada bi djetetu trebalo objasniti zbog čega ima dvije majke ili dva oca. Međutim što ranije počnete razgovarati o tome s djetetom, vjerojatnije je da će taj proces biti bezbolniji i jednostavniji. Iskreni i otvoreni razgovori

jačaju povezanost i grade povjerenje između roditelja i djece. Ti razgovori imaju funkciju osnaživanja djeteta koje treba pripremiti za moguće neugodne situacije u kojima bi se moglo naći. Uz razgovor pokažite djetetu i djelima da je imati dvoje roditelja istoga spola ili roda pozitivna stvar. Veliki su izgledi da djeca čiji se roditelji vole, podržavaju i uzajamno poštuju te im pružaju ljubav i razumijevanje izrastu u sretne, samopouzdane i uspješne osobe, bez obzira na seksualnu orijentaciju svojih roditelja.

Prije nego što se upuste u razgovor s djetetom, svaka roditeljica i roditelj trebaju se zapitati zbog čega se toliko boje te teme, koji su mogući negativni ishodi razgovora te kako na njih reagirati.

KAKO RAZGOVARATI?

Iako često o tome ne razmišljamo, djeca su puno svjesnija svoje okoline nego što se to ponekad čini. Stoga mogu početi postavljati pitanja puno ranije nego što su roditelji na to spremni. Važno je biti svjestan da ne postoji idealan recept za razgovor s djetetom. Svako je dijete jedinstveno i nitko ga ne poznaje bolje od njegova roditelja. Zato na roditelju leži i velika odgovornost da sadržaj i način objašnjavanja posebnosti duginih obitelji prilagodi dobi i osobnosti svojega djeteta. Poželjno je da u razgovoru sudjeluju oba roditelja.

TIJEKOM RAZGOVORA O OVOJ TEMI VAŽNO JE BITI:

Iskren

Objasnite djetetu što znači imati roditelje istoga spola ili roda naglašavajući pritom dobrobiti imanja dvije mame ili dva tate u odnosu na odrastanje uz samo jednoga roditelja. Također važno je da djeca razumiju kako dio njihove okoline neće blagonaklono gledati na različitosti njihove obitelji. Potrebno je objasniti djetetu da to što se njegova obitelj razlikuje od većine drugih obitelji (ili da se s takvom obitelji osobe iz okoline možda nikada nisu susrele), može biti dovoljan razlog da ih pretvore u objekt ruganja i nasilja.

Otvoren

Razgovor o seksualnoj orijentaciji roditelja ne smije biti jednosmjerna komunikacija. Dijete treba osjetiti da ste otvoreni za sva pitanja, kao i to da se u svojoj koži osjećate samouvjereno, opušteno i sigurno. Budite otvoreni i za neugodna pitanja te spremni na njih odgovoriti iskreno.

Pozitivan

Izbjegavajte osjećaj srama ili krivnje zbog načina na koji ste stvorili svoju obitelj. Ne osjećate li se spremnima za tu vrstu razgovora, pokušajte ga uvježbati pred ogledalom.

No važniji su od uvježbanosti vaš unutarnji osjećaj, opuštenost i mir u trenutku dok razgovarate s djetetom. Uz njih ćete na dijete prenijeti pozitivne osjećaje prema svojoj obitelji, baš kao i samopouzdanje te osjećaj sigurnosti.

Strpljiv

Djeca, pogotovo ona starija koja su živjela u obiteljima s roditeljima u heteroseksualnim odnosima, u početku mogu negativno reagirati na novu situaciju ili novu obitelj. Mogu biti zbunjena, a često i bijesna i preplašena. Stoga treba biti spreman na takvu reakciju i djetetu pristupati s puno razumijevanja i strpljenja.

KADA ŠTO REĆI?

Najvažnije je prilagoditi razgovor djetetovu uzrastu. Roditelj će najbolje procijeniti kada je dijete spremno za koju vrstu razgovora.

Dojenačka dob - od rođenja do 2,5 godine

U tome razdoblju dijete nije svjesno svoje okoline, vršnjaka i drugih osoba. Ono može biti u istoj prostoriji s drugom djecom, igrati se pored njih, no ne i zajedno s njima. Djeci u tome razdoblju nisu razvijene potrebe za pripadanjem grupi. One se javljaju tek nakon treće godine, kada se počinju igrati s drugom djecom. U tome su razdoblju djeca indiferentna prema tome razlikuje li se njihova obitelj od drugih, sve dok su im potrebe zadovoljene.

Bebama ne možemo objasniti što znači obitelj. Kroz slikovnice, crtane filmovi te primjere iz životinjskoga svijeta dijete počinje učiti o konceptu obitelji. Dijete u toj dobi ne može razumjeti što znači biti član dugine obitelji, ali pred kraj ove faze može shvatiti da njegovu obitelj čine mama i mama ili tata i tata.

Rano djetinjstvo - od 2,5 do 6. godine

Kroz interakciju s drugima dijete usvaja modele ponašanja, uči biti sebično, ali i odgovorno i savjesno, a ubrzo nakon toga razvija se osjećaj krivnje i kajanja. Istovremeno uči i socijalne vještine te razvija pozitivne osjećaje kao što su empatija i simpatija, odnosno suosjećanje i naklonost prema drugima. U tome je razdoblju puno pitanja, a kako se bude sve više socijaliziralo kroz vrtić i druge aktivnosti, dijete će početi uočavati razliku između sebe i drugih, pa tako i razliku između svoje i drugih obitelji. Velika je vjerojatnost da će mu na tu razliku pozornost skrenuti netko od vršnjaka. Dijete doživljava svoju obitelj kao nešto potpuno prirodno i normalno jer je to jedino iskustvo koje ima. Moguće je da će mu na činjenicu da živi s dvjema mamama ili s dvama tatama te da je to neobično najprije ukazati vršnjaci saznavši za to od roditelja, teta u vrtiću ili starije djece.

U tome razdoblju potrebno je otvoreno razgovarati s tetama u vrtiću kako bi igre i druge sadržaje mogle prilagoditi i vašemu djetetu, odnosno izbjeći da se ono osjeća loše zbog svoje obitelji ili zbog reakcije vršnjaka na njegovu obitelj. Istovremeno to ne znači da tete u vrtiću vašemu djetetu trebaju objašnjavati što je to dugina obitelj. Bilo bi poželjno da informaciju o tome kako ima "drugačiju" obitelj dijete dobije najprije od roditelja.

Školsko razdoblje - od 7. do 12. godine

Taj dio razvoja važan je za usvajanje novih oblika ponašanja kroz različite vidove učenja kao što su imitacija i identifikacija. Polaskom u školu dijete mijenja sredinu, stječe nova poznanstva te se istovremeno osjeća nezaštićenim napuštajući sredinu koja ga je već upoznala i na svoj način prihvatila njegovu neobičnu obitelj. Tako dijete dolazi u sredinu koju čine djeca i odrasli, koji u početku ne znaju ništa o djetetovoj obitelji, ali će vrlo brzo primijetiti da primjerice u školu po dijete uvijek dolaze dvije mlade ženske osobe.

Prijelaz u školsku dob sam po sebi može biti zahtjevan za dijete, pa je u toj fazi potrebno upoznati učitelje i školsko osoblje s karakteristikama vaše obitelji kako bi se prevenirale nelagodne situacije koje bi druga djeca mogla stvoriti. Također treba biti svjestan da dijete zbog prijašnjih negativnih iskustava može imati manjak samopouzdanja te da bi zbog toga moglo trebati više vremena i podrške da se uspješno integrira u novu sredinu.

Adolescencija - od 12. do 19. godine

U razdoblju od 12. do 19. godine, koje karakterizira velika potreba za vršnjačkim prihvaćanjem i unificiranošću, dijete roditelja istoga spola ili roda može imati dodatne poteškoće zbog potrebe da se uklopi odnosno da se ne razlikuje od svojih prijatelja i vršnjaka. Ulazak u pubertet burno je i nestabilno razdoblje za svako dijete. Mušičavost i nepredvidive reakcije u tom su razdoblju očekivane. Zbog hormonalnih promjena dijete se osim psihički mijenja i fizički, što itekako utječe na njegovu sliku o sebi i na odnose s drugima. Hormonalna bura počinje se kod neke djece smirivati već oko 15. godine, što se poklapa s polaskom u srednju školu. Tamo se pravila igre često mijenjaju, pa biti drugačiji može značiti biti *cool*. Imati LGBTIQ roditelje u ranome pubertetu najčešće je smetnja i predmet srama, dok u srednjoj školi može poslužiti kao element kojim će se dijete ponositi i pokazivati svoju različitost i individualnost te u nekim slučajevima i steći bolji status među najbližim vršnjacima.

U vrijeme ranoga puberteta potrebno se naoružati živcima i pripremiti na mnoštvo neočekivanih situacija. Stoga ne bi bilo loše razvijati savezništvo te intenzivniju suradnju sa školskim osobljem, pa čak i s roditeljima djetetovih prijatelja. Važno je prihvatiti da u pubertetu dijete postaje odrasla osoba, pa razgovor s djetetom te dobi treba biti iskren, otvoren, manje pokroviteljski, a više uzajamno uvažavajući.

> ***Ljubav i različitost jezgra su svakoga razgovora o duginim obiteljima.***

Priča o duginoj obitelji nije primarno priča o seksualnosti ni o seksualnoj orijentaciji roditelja. U pitanju je ljubavna priča i kao takvu je treba tretirati. Vrlo je važno objasniti djetetu da je ljubav, baš kao i kod svih ostalih, ono što vas veže i zbog čega ste obitelj. Razgovor o seksualnosti i seksualnoj orijentaciji svakako je dio cijele priče, no treba ga dozirati ovisno o dobi, ali i o interesu samoga djeteta. Jedan od putokaza za razgovor o toj temi bit će zasigurno i djetetova pitanja. Kada dijete pokaže želju da završi razgovor o toj temi, njegovu želju treba i poštovati, a na temu se vratiti naknadno u nekome manje formalnome obliku ili pak pričekati da dijete samo dođe s pitanjima.

Djevojka je upoznala djevojku

Mlađemu djetetu svoju seksualnu orijentaciju možete objasniti služeći se terminima u vezi sa zaljubljivanjem. Na taj način dijete će naučiti objasniti drugima da ima dvije majke ili dva oca zbog toga što su se upoznali, zaljubili i željeli dijete, baš kao i drugi roditelji. Za stariju djecu cijeloj priči po želji možete dodati i neke detalje.

Uz priču o ljubavi dugine obitelji priča su i o različitosti, a to je druga najvažnija tema koju djetetu treba približiti - počevši od ideje da smo svi različiti i da nas upravo ta različitost obogaćuje, usrećuje, čini zanimljivima, bez obzira na to radi li se o boji kose, očiju, puti, rasi, jeziku, odijevanju, ponašanju i razmišljanju ili pak o različitoj obitelji (o obitelji s jednim roditeljem, onoj koju čine samo djed i baka, obitelji s posvojenom djecom ili o duginoj obitelji).

Obitelji su različite...

"Neka djeca žive samo s mamom, druga žive samo s tatom, treća s mamom i očuhom, neka pak s dvjema mamama ili dvojicom očeva..."

Usprkos stereotipu o tradicionalnoj obitelji koju čine mama, tata, djeca i pas velik broj obitelji danas ne funkcionira u tome obliku. Ono što se smatra uobičajenom ili *normalnom* obitelji, danas sve više postaje rijetkost. Djeca žive s jednim roditeljem, očuhom ili pomajkom, s roditeljima istoga spola ili roda, bakama, djedovima, stričevima i strinama... U svakome slučaju kombinacije su brojne i sve ih je više. Osvještavajući ovu činjenicu, djeca mogu neutralizirati predrasudu o tome kako dugina obitelj *nije normalna*. Budući da velik broj djetetovih vršnjaka ne živi u tradicionalnoj nuklearnoj obitelji, na taj će način i njima biti lakše shvatiti i prihvatiti da vaša (dugina) obitelj nije nešto čudno ili loše.

Različitost je bogatstvo

Ideja različitosti djetetu se može objasniti ovim primjerom:
"Zamisli da postoji samo jedan narod, jedno mišljenje, jedna vrsta glazbe ili jedna vrsta odjeće - svijet bi brzo postao dosadno i tužno mjesto bez puno mogućnosti izbora i napretka. Primjerice, u odabiru prijatelja ili prijateljice odnosno partnera ili partnerice ne bi imao/imala između čega birati jer sve bi bilo isto. Zato je različitost tako važna i poticajna."

Dvije mame ili dva tate = duplo više ljubavi

Djeca koja imaju dvoje jednako posvećenih roditelja danas su sve češće iznimka nego pravilo, a to je argument koji treba osvijestiti i svojemu djetetu. Stoga dugina obitelj može postati i predmet zavisti umjesto sramote. Dijete s ponosom može vršnjacima ispričati kako ima dvije mame koje mu čitaju priču prije spavanja ili dva oca s kojima igra nogomet ili piše zadaću. Tako će svoj obiteljski život vršnjacima učiniti vrijednim divljenja.

Tako je, kako je!

Važno je naučiti djecu da ne robuju tuđim mišljenjima odnosno da vlastitu vrijednost ne mjere u odnosu na količinu tuđega odobravanja. Postoje osobe kojima nijedan argument neće biti dovoljan da shvate kako je dugina obitelj nešto lijepo i vrijedno. Stoga dijete treba naučiti da se ne zapliće u beskrajne rasprave te da je u redu završiti razgovor zaključkom: "Tako je, kako je, morat ćeš se na to naviknuti". Bez obzira na to je li u pitanju razgovor o boji kose, modelu tenisica ili o tome tko čini djetetovu obitelj, važno je dati djetetu do znanja da se ne mora uvijek svima sviđati jer takvo što nikomu ne uspijeva. Uvijek će postojati netko s nekom vrstom zamjerke. Što dijete ranije nauči prihvatiti to kao realnost, to će mu odrastanje i ostatak života biti manje bolni.

DODATNI SAVJETI

ŠTO JOŠ MOŽE POMOĆI?

Korištenje uobičajenim svakodnevnim situacijama za početak razgovora

Emisija o životinjama, slučajni prolaznik ili prolaznica s djetetom, ulična mačka s mačićima, animirani film na televiziji i sl. mogu poslužiti kao dobar povod za početak razgovora o vrstama obitelji, njihovim različitostima, baš kao i o vašoj obitelji.

Povezivanje s drugim LGBTIQ obiteljima

Od velike je važnosti da se djetetu omogući druženje s drugom djecom roditelja istoga spola ili roda. Takvo druženje može biti izvor inspiracije te vrijednih savjeta koje roditelju i djetetu olakšavaju *coming out*, baš kao što grupe podrške LGBTIQ roditelja predstavljaju vrijedno druženje koje uz uzajamno osnaživanje služi i razmjeni iskustva. U takvome okruženju dijete će se riješiti osjećaja usamljenosti, izoliranosti i potrebe da dokazuje kako se ne razlikuje od drugih, a sličan vid potpore te zadovoljstvo osjetit će i roditelji.

Suradnja sa školama, vrtićima i njihovim stručnim osobljem

Uz druge dugine obitelji veliku potporu može dati osoblje u školama i vrtićima. Kakva su njihova uvjerenja o LGBTIQ roditeljstvu možete samo nagađati, no uložiti vrijeme u izgradnju kvalitetnoga odnosa itekako ima smisla. Ravnatelji, nastavnici i stručni suradnici dužni su spriječiti i zaustaviti svaki oblik nasilja u školi te, ako je potrebno, surađivati s policijom i centrom za socijalnu skrb. Vrlo je važno da otvoreno razgovarate s djetetom prije nego što odgajateljima, nastavnicima i stručnome osoblju kao roditelj *outate* sebe, ali i svoje dijete. Važno je pripremiti dijete na moguću promjenu ponašanja okoline nakon što sazna da živi s istorodnim roditeljima. Od škole se očekuje da osigura sigurno mjesto na

koje se mogu skloniti oni koji se osjećaju kao žrtve te da njezini zaposlenici pruže model nenasilnoga i pozitivnoga ponašanja i poštivanja učenika. Također se očekuje da primjereno nadgleda mjesta koja učenici istaknu kao potencijalna mjesta napada i zastrašivanja. Naravno, ideali su jedno, a praksa nešto sasvim drugo. Zato treba biti spreman i na to da odgojne ustanove ili njihovi zaposlenici neće uvijek željeti biti vaši saveznici.

LGBTIQ priče, filmovi i druga didaktička sredstva

Priznavanjem jednakih prava istospolnim partnerstvima i brakovima u cijelome svijetu počela se povećavati i potreba za pomoćnim alatima koji će djeci duginih obitelji omogućiti što bolju integraciju. S tom svrhom nastali su različiti filmovi i slikovnice koje roditeljima istoga spola ili roda mogu pomoći u razgovorima s djecom. Iznimno su vrijedni i u trenutcima kada dijete odbije razgovarati o toj temi. Uz gotove priče i slikovnice[2] roditelji mogu sami izraditi knjižicu ili dnevnik sa slikama, uspomenama i imenima osoba koje govore o nastanku njihove obitelji.

Otvoren razgovor o homofobiji

Ako je dijete školske dobi ili starije, otvoreno razgovarajte o homofobiji. Objasnite da je uzrok homofobije najčešće strah od nepoznatoga.

Većini djece ne smeta što imaju dvije mame ili dva oca dok god se osjećaju voljeno i zbrinuto. Ono što im pak stvara poteškoće jest homofobija okoline s kojom se kontinuirano susreću. Najčešće su u pitanju sadržaji knjiga, školskih predavanja ili ponašanje vršnjaka. Homofobija je iracionalan strah, mržnja, predrasuda ili diskriminacija prema LGBTIQ osobama, kao i prema osobama koje se tako percipiraju.

Budući da ne mogu eliminirati homofobiju, roditelji mogu pomoći djetetu da se s njome lakše nosi. Potrebno je objasniti djetetu što je homofobija te omogućiti drugoj djeci, učiteljima i okolini da bolje upoznaju vašu obitelj. Tako biste im dali priliku da se riješe straha od nepoznatoga i izgube razloge za svoje homofobne stavove i istupe. Treba naglasiti da je najbolji argument u borbi protiv homofobije samo dijete. Upravo ono ima moć da svakodnevno primjerom pokazuje da se ne razlikuje od druge djece.

[2] Npr. slikovnice *Sve je to obitelj!* Alexandre Maxeiner i Anke Kuhl te *Knjiga o obitelji* Todda Parra.

Relativiziranje negativnih poruka

Čuje li dijete od koga da njegova obitelj nije normalna ili pak da nije prirodna, tj. da *nije u skladu s vjerskim naukom*, potrebno je umanjiti značaj takvih poruka. Istraživanja govore o četirima načinima za umanjenje značaja izgovorenih negativnih poruka koje dolaze iz okoline.

Dakle važno je:
- Istaknuti da su spomenuti stavovi posljedica neznanja.
- Istaknuti da postoje nedostaci u stavovima čiji je temelj religijski nauk.
- Istaknuti da se ne može suditi o tuđim životnim izborima.
- Istaknuti da je ljubav najvažnija.

Igranje uloga *(Role playing)*

Vježbajte s djecom kako odgovarati i reagirati na moguće negativne situacije. Kada se dijete bude osjećalo ugodno i neopterećeno činjenicom da ima dvije majke ili dva oca, može ga se početi pripremati i na moguće negativne reakcije okoline. Dobro je da dijete zna kakva mu sve pitanja drugi mogu postaviti te da bude spremno na njih odgovoriti. Djetetove vršnjake zasigurno će zanimati zašto je njegova obitelj drugačija i koji je roditelj *pravi*. Odgovori koje dijete može dati brojni su te je važno s kojim se odgovorom dijete osjeća najugodnije. Stoga možete s djetetom vježbati uživljavanje u moguće scenarije i tako mu pružiti mogućnost da isproba različite odgovore te mu pomoći da se odluči za onaj s kojim želi nastupati prema okolini.

ŠTO KADA SE DIJETE TEŠKO NOSI S PRIPADANJEM DUGINOJ OBITELJI?

Svako dijete drugačije reagira i treba različitu količinu vremena za procesuiranje informacija odnosno za njihovo prihvaćanje i funkcioniranje u skladu s njima. O djetetovoj dobi, ali i o njegovoj okolini ovisit će s koliko će lakoće prihvatiti činjenicu da je dio dugine obitelji. Za razliku od odraslih djeca su manje svjesna svojih osjećaja te ih teško mogu verbalizirati i pokazati na pravi način. Mogu se osjećati tužno, preplašeno, odbačeno i osramoćeno, a umjesto povlačenjem reagirati upravo suprotno - otvorenim i snažnim buntom i agresijom. Važno je razumjeti da u sličnim okolnostima i mnoge odrasle osobe često ne reagiraju racionalno. U takvim trenutcima djetetu treba pružiti i osjećaj prihvaćanja, razumijevanja i podrške. S druge strane to ne znači da roditelj zbog toga treba osjećati krivnju i dopuštati stvari koje inače ne bi dopustio.

Povučeniju i sramežljiviju djecu potrebno je s vremena na vrijeme potaknuti na razgovor potpitanjima ili ih nenametljivo dovesti do teme razgovora. Čak i ekstrovertirana djeca mogu izbjegavati razgovor o toj temi i pokazivati različite oblike otpora. Stoga se treba naoružati strpljenjem te pažljivo promatrati i osluškivati svoje dijete i njegove potrebe. Od velike koristi bilo bi upoznati odgajatelje i učitelje te psihologe, pedagoge i ostalo stručno osoblje u vrtiću ili školi s trenutačnom situacijom, pod uvjetom da su to osobe koje nemaju negativne stavove o duginim obiteljima i LGBTIQ osobama općenito. Ako je to tako, možete zajednički osmisliti sadržaje na kojima bi radili s djetetom i njegovim vršnjacima. Senzibilizacijom i pokazivanjem prihvaćanja djetetova okolina može olakšati cjelokupan proces. No prije nego što počnete razgovarati sa stručnim osobljem, treba upitati dijete što misli o tome.

ZA KRAJ...

Svaka osoba otok je za sebe, a međusobno se razlikujemo već od prvoga plača. Zato svatko ima pravo graditi obitelj po vlastitoj mjeri. Zbog velikoga broja mogućih oblika obitelji i kombinacija, ali i zbog različitih osobnosti kako roditelja tako i djece, nemoguće je dati opću uputu o tome kako razgovarati s djetetom o obiteljskoj situaciji i problemima koji iz nje proizlaze.

Ono što svakoj obitelji i svakoj osobnosti treba jest bezuvjetna roditeljska ljubav. Svi roditelji griješe, to je dio njihove zadaće. No najčešće su upravo te greške ono iz čega dijete može puno naučiti o sebi, kao i o načinima kako ih ne ponavljati. Greške će se sigurno događati, stoga ih se ne treba plašiti. Roditeljstvo je podvig koji podrazumijeva veliku hrabrost, strpljenje i nadasve nesebičnost. Djeca su tu da roditelju postavljaju nove zadatke. Rješavajući ih, uz dijete rastu i razvijaju se i sami roditelji.

Ako u svakoj prepreci umjesto problema vidite izazov, lakše je kročiti roditeljskom stazom. Na tome putu koji se često može činiti samotnim nalaze se brojni putokazi i znakovi, a njih možete točno pročitati jedino usmjerite li punu pažnju na svoje dijete. Ova brošura pripremljena je kako bi vas ohrabrila i osnažila da što opuštenije kročite roditeljskim stazama. No odgovore na sva ključna pitanja znate samo vi i vaše dijete. Stoga je vrijeme da započnete razgovor.

!

Organizacije i institucije kojima se možete obratiti za pomoć:

Zagreb Pride
www.zivotnopartnerstvo.com
www.zagreb-pride.net
01 580 6560

LORI
www.lori.hr
051 212 186

TransAid
www.transaid.hr
097 668 7267

Znanstvena istraživanja o djeci odrasloj u duginim obiteljima:

Anderssen, Norman, Amlie, Christine i Ytterøy, Erling André: Outcomes for children with lesbian or gay parents. A review of studies from 1978 to 2000; Issue Scandinavian Journal of Psychology, Vol. 43 (4), 2002.

Biblarz, Timothy J. and Stacey, Judith: How Does the Gender of Parents Matter? American Sociological Review, Vol. 66 (2), 2001.

Flaks, David K., Ficher, Ilda, Masterpasqua, Frank and Joseph, Gregory: Lesbians choosing motherhood: A comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children. Developmental Psychology, Vol. 31 (1), 1995.

Patterson, Charlotte J.: Children of Lesbian and Gay Parents. Child Development, Vol. 63, (5) 1992.

Pawelski, James G., Perrin, Ellen C., Foy, Jane M., Allen, Carole E., Crawford, James E., Del Monte, Mark, Kaufman, Miriam, Klein, Jonathan D., Smith, Karen, Springer, Sarah, Tanner, J. Lane, Vickers, Dennis L.: The Effects of Marriage, Civil Union and Domestic Partnership Laws on the Health and Well-being of Children. Pediatrics, VOL. 118 (1), 2006.

Sasnett, Sherri: Are the Kids All Right? A Qualitative Study of Adults with Gay and Lesbian Parents. Journal of Contemporary Ethnography Vol. 44 (2), 2015.

Wainright, Jennifer L., Russell, Stephen T. and Patterson, Charlotte J.: Psychosocial Adjustment, School Outcomes, and Romantic Relationships of Adolescents with Same-Sex Parents. Child Development, Vol. 75 (6), 2004.

PARTNERI

PROJEKT PROVODI:
Roditelji u akciji – Roda

PARTNERI NA PROJEKTU:
Adopta – Udruga za potporu posvajanju
Nova cesta 4, Zagreb
T +385 (0) 13877412, **E** info@adopta.hr
www.adopta.hr

Let - Udruga za unapređenje kvalitete življenja
Sokolgradska 86, 10000 Zagreb, Hrvatska
T + 385 (0)1 5803 726, **E** let@udruga-let.hr, **F** + 385 (0)1 5803 726

SURADNICI:
Zagreb Pride
Meštrovićev trg 2, 10000 Zagreb
T +385(0)1 580 65 60, **E** info@zagreb-pride.net

UGOVORNA TIJELA:
Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge
https://udruge.gov.hr

Središnja agencija za financiranje i ugovaranje
www.safu.hr/hr

IMPRESUM

KALEIDOSKOP

unapređenje prava djece u različitim obiteljima za tolerantno društvo

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost udruge Roditelji u akciji – Roda

PROJEKT PROVODI: Roditelji u akciji - Roda, Čanićeva 14, 10000 Zagreb
T (01) 61 77 500, **F** (01) 61 77 510, **E** roda@roda.hr, www.roda.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija u okviru programa IPA, komponenta Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija za 2012. godinu.

GRANT CONTRACT 2012-01-35-010210.

Projekt je ugovoren u sklopu EU programa dodjele bespovratnih sredstava IPA 2012 Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za osiguravanje djelotvorne provedbe standarda EU u ostvarenju ljudskih prava.

AUTORICA: Vedrana Sunko
UREDNICA: Jasmina Kolić
LEKTORICA: Iva Nazalević Čučević
ILUSTRACIJE: Dora Plužarić, 7 g.; Eva Duršot, 6 g.; Gabriela Grobenski, 8 g.; Paolo Lazarić, 10 g.; Tonka Frolja, 10 g.
NASLOVNICA: Gabriela Grobenski, 8 g.
GRAFIČKO OBLIKOVANJE I TISAK: ACT PrintLab
NAKLADA: 300 primjeraka
IZDAVAČ: Udruga Roditelji u akciji – RODA

Zagreb, svibanj 2016.

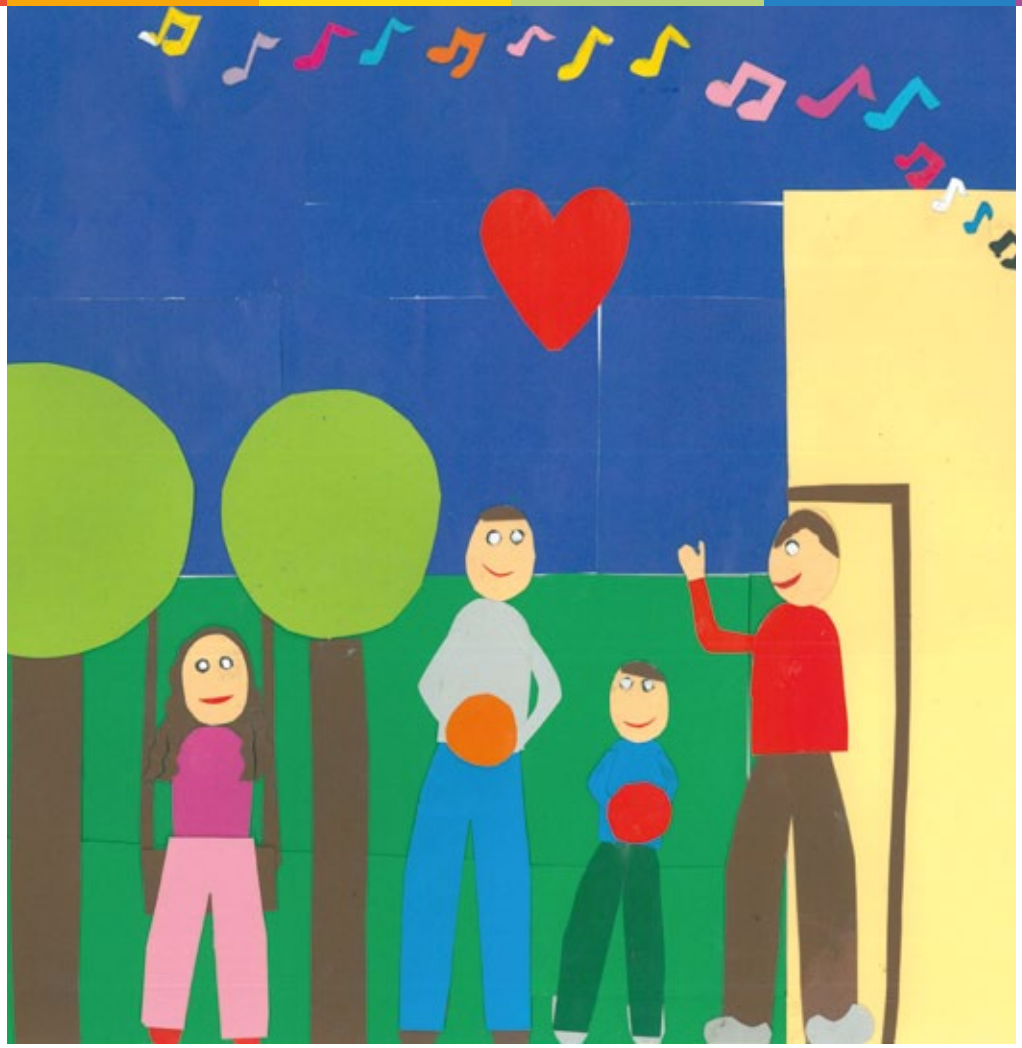

KALEIDOSKOP

unapređenje prava djece u različitim obiteljima za tolerantno društvo

Projekt provodi:

RODA | roditelji u akciji |

Partneri:

adopta udruga za potporu posvajanju

LET UDRUGA ZA UNAPREĐENJE KVALITETE ŽIVLJENJA

Suradnici:

ZAGREB PRIDE

Ugovorno tijelo:

safu | SREDIŠNJA AGENCIJA ZA FINANCIRANJE I UGOVARANJE

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Ovaj projekt sufinancira Ured za udruge Vlade RH

Projekt financira Europska unija u okviru programa IPA,
komponenta Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija za 2012. godinu.

ISBN : 978-953-95974-7-2

Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost udruge Roditelji u akciji - Roda.